

LINGVODIDAKTIKANING DOLZARB MUAMMOLARI

Toshkent – 2024

HOZIRGI ADABIY JARAYON HIKOYALARIDAGI O'ZBEK AYOLI OBRAZI

Nilufar Berdiyeva

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Ona tili ta'limi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya

Maqolada hozirgi adabiy jarayon hikoyalaridagi ayollar obrazi ochib beriladi va badiiy adabiyotda ayol obrazining muhim ahamiyat kasb etishiga to'xtaligan. Kalit so'zlar: ayol, Nazokat, "Ayol" hikoyasi, iroda, Mahzuna.

O'zbek adabiyotida ayollar obraziga murojaat qilish, ularning turfa qiyofalarini yaratish XX asrning dastlabki yillarida yaratilgan nasriy asarlarimizda ko'rina boshladi. Kumushbib, Zaynab ("O'tkan kunlar"), Zebo ("Kecha va kunduz"), Unsin ("Dahshat"), Gulnor ("Qutlug' qon"), Saido ("Sinchalak") va h.k asarlarni keltirishimiz mumkin. Garchand, bu asarlarning barchasida ayollar obrazi yetakchi qahramon darajasiga chiqmagan bo'lsa-da, asardan ko'zlangan maqsadni u yoki bu darajada ochish uchun xizmat qilgan. Zamonaviy o'zbek adabiyotida Xurshid Do'stmuhammad, Erkin A'zam, Nazar Eshonqul, Isajon Sulton, Ulug'bek Hamdam, Qo'chqor Norqobil, Luqmon Bo'rixon, Zulfiya Qurolboy qizi kabi adiblarimiz ijodida erkaklar bilan teng ijtimoiy hayotimizda faoliyat yuritayotgan, yoki shu hayotning qaysi bir jihatida o'z o'miga ega ayollar obrazlari muhim o'rin egallaydi.

MUROD MUHAMMAD DO'ST. DASHTU DALALARDA (HIKOYA)

Xadicha ketdi-yu ko'nglidan halovat ham ketdi. Uy bamisoli o'lik chiqqanday huvillaydi. Polvonning yuragi toriqdi — uyni tark etdi, boqqa olib tushadigan qiyalikdagi bobosidan qolgan yerto'lani o'ziga boshpana qildi. Odamlarning kulishini bilardi, ammo uydagi hamma narsa Xadichani esga soladi: ostonaga qadami tekkan, devorga yelkasi — chidab o'tirishi qiyin bo'ldi.

Yerto'la eski bo'lsa ham havosi quruq edi. Yeri naq metin — cho'kich tegsa, chaqin chiqadi. Bu misralarni o'qiganimizda Xadicha misolida o'zbek ayollarning ruhiyatini anglash qiyin emas.

Xurshid Do'stmuhammadning "Mahzuna" nomli hikoyasidagi Mahzuna obrazi yozuvchi tomonidan nihoyatda sinchkovlik bilan tasvirlanadi. O'zbek ayollariga xos bo'lgan ibo-hayo, yuksak tarbiya unda mujassamlashgan. Erining ra'yini qaytarolmay ziyofatga borishga rozi bo'lganida, uning beozorligi va bironing ko'ngliga hech ham ozor berishni o'ylamaydigan inson ekanini ko'rishimiz mumkin. Ziyofat paytida o'zga erkakning unga termulishi ko'nglini g'ashlaydi, uyiga kelganidan keyin ham o'zidan jirkanadi. Mana shu o'rinlarda uning ibo-hayosi namoyon bo'lgan. Ziyofat ishtirokchilari orasida o'zini tamomila begona sezadi. Bernalol qadah ko'tarayotgan, erkaklar bilan tengma-teng askiya aytayotgan ayollarni ko'rib hayo olovida lov-lov yonadi. Bunday davralarda o'tiraverib, eti o'lib ketgan "Maqsadjon akasi ikki-uch, "Oling, yeb o'tiring" deb uni dasturxoniga undadi. Mahzuna battar tortinib-qintinib "sekinroq gapiring" degandek eriga yer ostidan hunraydi", deb tasvirlaydi muallif bu holatni.

Mahzuna bu davraga begona bo'lishi bilan birga, so'layotgan gullar orasida yangi ochilgan gulday yashnab turar, o'zining yoshligi, go'zalligi, tortinchoqligi bilan hammaning e'tiborini tortar edi. Ushbu holat erkak va ayollar teng huquqda bo'lgan bunday davralarda ishtirok etib yuruvchi yevropacha tarbiya ko'rgan ayollar uchun normal holat bo'lib tuyulishi mumkin edi. Hatto, yevropacha axloqqa ko'ra bu holat ayolning g'alabasi, boshqalardan ko'ra ustunligi sifatida baholanadi. Yozuvchi "Mahzuna" hikoyasi orqali go'zal fazilatlarning ayollarda mujassam bo'lishi kerakligini asardagi chizgilarda ifodalagan.

"Mahzuna tushumadi, qiynalib ketdi, xo'rliki kelib yig'lab yuboray dedi", deb tasvirlanadi uning holati. Eng yomoni ochiq-oydin pok nomusini toptashga intilayotgan mansabdor-Bo'ri Sobitovichning harakatlariga davrada o'tirgan yosh-u qari, hatto turmush o'rtog'i tomonidan xayrixohlik bildiriladi. Bu davra barcha axloq normalarini, milliy or-nomusni birgina manfaat deb atalmish jozibali narsaga almashib o'rgangan, Mahzunani ham o'zining jirkanch maqsadi yo'lida qurbon qilishdan toymas edi. Ziyofat so'nggida Bo'ri Sobitovich yevropalik janoblardek barcha ayollarning qo'lini o'pib xayrlashadi. Ayollar bundan hatto faxrlanishar, o'xshovsiz hirlinglashar, bu esa Mahzunani battar dahshatga solar edi. Ushbu hikoyada Mahzuna go'yoki marhuqlar orasidagi mahzum gul sifatida aks ettiriladi.

Xurshid Do'stmuhammadning "Mahzuna" hikoyasi milliy hikoyachiligimizdagi ayol obrazi o'ziga xos tarzda yoritilgan obrazlardandir. Bu asar o'tgan asrning 90 -yillarida yaratilgan. Asar sho'roviy axloq va sharq ayoli o'rtasidagi ziddlikni qiyos etuvchi badiiy-psixologik talqini bilan boshqa asarlardan

ajralib turadi. Hikoyada milliy xarakter ichki kolliziyalar tasviri Mahzuna obrazi orqali maydonga chiqadi.

Zulfiya Qurolboy qizining "Ayol" hikoyasida Nazokatning bardoshi, irodasi va hayot uchun kurashi tasvirlanar ekan, u bamisoli dunyodagi barcha irodani o'zida mujassamlashtirganday. Ushbu hikoyada hayotga doimo umid bilan boquvchi ayol obrazi bor. Yozuvchi bu obrazni yaratishda erkaklarikidan ham ko'proq kuchni unga singdirgan. Nazokat obrazi orqali ayollarda mujassamlashgan barcha histuyg'ularni anglab olamiz.

Yozuvchi Zulfiya Qurolboy qizi "Muhabbat va nafrat" hikoyasi orqali inson qalbini tushuna oladigan va imkon qadar hayotning yaxshi-yomon kunlarida ham yelkadosh bo'lish darajasidagi inson bo'lishini alohida ko'rsatib beradi. Mazkur hikoyasida inson qalbini parchalagan, qalbi quroq bo'lgan Abdulla obrazini tasvirlash orqali bunday insonlarda inson qalbini, inson qadrini tushuna bilmagan manfur inson ekanini badiiy yo'sinda tasvirlab beradi. Yozuvchi mazkur hikoyasida inson hayoti zulmatdan iborat emasligi, balki yaxshi insonlar ham borligini asarda Po'lat obrazi orqali ko'rsatib berganligi tahsinga loyiqdir.

Adabiyotlar:

1. Qo'shjonov M. Hayot va qahramon. – Toshkent, 1979.
2. Zulfiya Qurolboy qizi. Yovuzlik farishtasi. – Toshkent, 2005.
3. Karimov N. XX asr adabiyoti manzaralari. – Toshkent, 2008.
4. X.Do'stimuhammad. Beozor qushning qarg'ishi. "Sharq" nashriyot matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati. – Toshkent, 2006.
5. G.Sattorova. "90-yillar o'zbek hikoyachiligi milliy xarakter muammosi". – Toshkent, 2002.